

Duga ili kratka množina¹

U jeziku obično biva tako da jedan gramatički oblik pokriva jedno značenje. Tomu je tako zbog načela jezične ekonomičnosti, po kojemu postojanje jednoga oblika sprječava pojavu drugoga oblika istoga značenja. Glagoli su tako raspoređeni u morfološke vrste ili konjugacije, a imenice su raspoređene u sklonidbene tipove u skladu s kojima preuzimaju određene morfološke obrasce. Na primjer, genitiv množine imenice *pas* bit će *pasa*, a ne *pasova*, dok će isti padež imenice *mjesec* u značenju 'dvanaesti dio kalendarske godine' glasiti *mjeseci*, a ne *mjeseca*. Da nikad i ne zavire u rječnik ili gramatiku, odrasli izvorni govornici hrvatskoga znali bi koji su od tih oblika pravilni, a koji nemaju mjesta u standardnome jeziku. Pravila za tvorbu množinskih oblika slijede obrasce predviđene za pojedinu imenicu na temelju njezinih fonološko-morfoloških obilježja, odnosno sklonidbenoga tipa, što govornici hrvatskoga svladaju u ranoj dobi i potom spontano proizvode oblike koji im u danome kontekstu trebaju.

Pravila o tvorbi množine imenica muškoga roda *a*-sklonidbe u hrvatskome jeziku mogu se svesti na dva načela: jednosložne imenice imaju uglavnom tzv. dugu ili proširenu množinu, npr. *stol* > *stolovi*, *nož* > *noževi*, *grozd* > *grozdovi*, *kraj* > *krajevi*, dok dvosložne i višesložne imenice imaju tzv. kratku, odnosno običnu množinu, npr. *prozor* > *prozori*, *ormar* > *ormari*, *suncobran* > *suncobrani*. U prvome slučaju ispred množinskih nastavaka umeće se *-ov/-ev-*, ovisno o završnome glasu osnove; ako je palatal, slijedi *-ev-*, a u svim ostalim slučajima *-ov-*. Međutim, nije rijetkost da se sufiks *-ev-* širi i na nepalatalne osnove, stoga i jesmo katkad u dvojbi jesu li *nosovi* ili *nosevi*, *mrazovi* ili *mrazevi*, *sirovi* ili *sirevi* i sl. Norma ovdje daje prednost umetanju *-ov-* upravo zbog završnih glasova osnove koji nisu palatali, pa bi se na te imenice trebalo primijeniti opće pravilo. Navedeni primjeri pokazuju da katkad jezik sam izlazi iz zacrtanih okvira ekonomičnosti te omogućuje da se pojavi više od jednoga oblika za isto gramatičko značenje. Osim prijevoga, za koji ipak postoji pravilo, jedan manji dio imenica muškoga roda može imati obje množine, dugu i kratku. Takve su na primjer imenice *krak*, *zvuk*, *slučaj*, *prsten*, *golub*, *palac*, *pucanj*, *velegrad*. Normativni priručnici, na primjer *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, navodi obje mogućnosti: *krakovi* i *kraci*, *zvukovi* i *zvuci*, *slučaji* i *slučajevi*, *prsteni* i *prstenovi* (značenjski ih razjednačuje), *golubi* i *golubovi*, *palci* i *palčevi*, *pucnji* i *pucnjevi*, *velegradi* i *velegradovi*, a te oblike nalazimo i u svakodnevnome govoru. Pretraga po korpusu pokazuje da su oblici duge množine tih imenica češći u uporabi, ali i to da se padeži međusobno razlikuju, pa je tako kraći oblik *pucnji* češći u nominativu, a dugi

¹ Prilog je nastao u sklopu znanstvenoistraživačkoga projekta *Feast and Famine: confronting overabundance and defectivity in language* (AH/T002859/1).

oblik *pucnjeva* potpuno prevladava u genitivu. Imenica *palac* velik udio duge množine zahvaljuje akuzativu zbog izraza *držati palčeve*. Nekim je govornicima bliži kraći oblik, drugima duži, a provjerom u rječniku mogu vidjeti da su oba normativno prihvatljiva. Iz povijesti jezika znamo da je duga množina nastala nešto kasnije, odnosno da se proširila s jednosložnih imenica na dvosložne, a primjeri poput *velegrad* pokazuju da proces nije stao te zahvaća i višesložne imenice. To proširenje, međutim, moguće je samo kad je drugi dio složenice imenica koja i sama ostvaruje dugu množinu, kao što je slučaj s *velegradom* (*grad – gradovi*). Po toj bismo logici imali i oblike *vodotornjevi*, *subhozidovi*, *minibusovi*, *parobrodovi* i pitali bismo se zašto su nam *velegradovi* i *vodotornjevi* prihvatljiviji od *subhozidova* i *parobrodova*.

Na ta pitanja norma zasad nema čvrsta odgovora, osim činjenice da su dvostrukosti u jeziku moguće, neke se zadrže kratko, a neke, čini se, opstaju stoljećima. Norma može intervenirati tako da jedan oblik proglašuje poželjnijim od drugoga, barem kad je u pitanju formalniji stil standardnoga jezika. U ovome slučaju moglo bi se preporučiti da se oblici duge množine ne šire na višesložne imenice bez obzira na njihov sastav, čime bi jedan dio naše dvojbe nestao i znali bismo da su u prednosti oblici *velegradi*, *vodotornji*, *subhozidi*, *minibusi*, *parobrodi*, jednako kao i *drvoredi*, *nogostupi*, *sladoledi* i sl. S druge strane, množina proširena umetnutim *-ov/-ev-* ima jaču markiranost i nije čudo što je velikomu dijelu govornika prvi izbor, pogotovo kad im nedostaje koji drugi označilac množine kakav je zanaglasna dužina važna za razlikovanje genitiva jednine i množine (*vèlegrād* G jd. *vèlegrāda*, G mn. *vèlegrādā/velegrādōvā*).

Zaključno možemo reći da je u hrvatskome standardnom jeziku tipična množina jednosložnih imenica muškoga roda duga (*stol – stolovi*, *ključ – ključevi*), a svih ostalih kratka (*oblak – oblaci*, *prijatelj – prijatelji*). Naravno, postoje iznimke te se najmanje 70-ak dvosložnih imenica pojavljuje u obama oblicima (*galeb – galebi/galebovi*, *slučaj – slučaji/slučajevi*, *ručak – ručci/ručkovi*, *jarac – jarci/jarčevi*), a da to ne možemo povezati s kojom značenjskom razlikom. Budući da su kratki oblici utemeljeni na hrvatskoj jezičnoj tradiciji te još uvijek u uporabi među govornicima, ne valja ih odbaciti. Dugi oblici, s druge strane, jesu nešto kasnija pojava, ali toliko proširena među govornicima da bi njihovo sprječavanje bilo ne samo nemoguće nego i nepotrebno.

U vezi s tipovima množine, osim prihvaćanja dvostrukosti, dva su slučaja o kojima norma još treba promišljati: odnos prema sekundarnomu prijeglasu (*brisevi/brisevi*, *vicovi/vicevi*, *sirovi/sirevi*, *putovi/putevi*) te proširenje duge množine na trosložne i višesložne imenice (*velegradi/velegradovi*, *parobrodi/parobrodovi*, *subhozidi/subhozidovi*). Načela i za jedno i za drugo postoje, samo je pitanje koliko ćemo na njima ustrajavati ako dođe do još većega razilaženja s uporabom.